

Paukščių paminėjimai ir funkcijos *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose*

ONUTĖ GAIDAMAVIČIŪTĖ

Klaipėdos universiteto etnologijos krypties doktorantė

ona.gaida@gmail.com

ORCID: 0000-000-918-7208

Šiame straipsnyje tiriami paukščių paminėjimai ir funkcijos *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose*. Aptariami bendrieji paukščių paminėjimai *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose*, taip pat išskiriami baltų ir lietuvių gentims – prūsams, žemaičiams, kt. – svarbūs paukščiai ir jų gerbimo ar garbinimo specifiškai. Šis tyrimas yra naujas, tyrimo objektas anksčiau nebuvo detalai analizuotas.

Esminiai žodžiai: *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, paukščių funkcijos, Matas Pretorijus, baltai, lietuviai, prūsai, būrimas iš paukščių, gaidžio ir vištos aukojimas, dievas Kirnis, Paukštėtis.

Įvadas

Šio straipsnio objektas – paukščių paminėjimai ir funkcijos *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose* (Norberto Vėliaus sudarytuose, Mokslo ir enciklopedijų leidyklos išleistuose I–IV tomuose¹).

Tikslas – aptarti paukščių įvardijimus seniausiuose rašytiniuose *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose* (nuo XIV a.), jų funkcinis vaidmenis, išsiaiškinti, kurie paukščiai dažniausiai paminėti, kokios jų funkcijos, vaidmenys, kokie paukščiai būdavo gerbiami ar net garbinami, naudojami burtams, taip pat aukojami ir panašiai.

Tyrimo uždaviniai – išskirti paukščių paminėjimo ypatumus:

- 1) paukščiai – nužudytų krikščionių kūnų „absorbuotojai“;
- 2) medžioklinių paukščių reikšmė;
- 3) orų spėjimai ir būrimas iš paukščių, pavyzdžiui, pagal paukščio skraidymą;
- 4) šventieji paukščiai ir paukščių gerbimas ir garbinimas;
- 5) įkapės su paukščiais;
- 6) paukščių aukojimas, pasitelkimas įkapėms.

Svarbu keliais sakiniais pristatyti, kuo gi svarbūs *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, kurie pirmą kartą išversti ir publikuoti lietuvių kalba 1996–2005 metais. Pasak *Baltų religijos ir mitologijos šaltinių* sudarytojo Norberto Vėliaus, „Išleisti BRM šaltinius skatina ypatinga baltų religijos bei mitologijos vieta indoeuropiečių mitologijoje. Baltai ilgiausiai iš visų indoeuropiečių išpažino senąjį tikėjimą, kuris, kaip ir jų kalba, išlaikė daug archajiškų bruožų [...]“²

1 *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, 4 tomai. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996–2005:

I tomas. Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos.
II tomas. XVI amžius.

III tomas. XVII amžius.

IV tomas. XVIII amžius.

2 *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 8.

Reikia paminėti ir reikšmingą etnologės Angelės Vyšniauskaitės studiją „Lietuviai IX a.–XIX vidurio istorijos šaltiniuose“³, kurioje mokslininkė pirmą kartą (1994 m.) apžvelgė tada dar vienoje vietoje nepublikuotus, neišverstus istorijos (ir mitologijos) šaltinius.

Visgi esminė BRMŠ problema yra *patikimumo* problema⁴: „Patikimesni, atrodo, turėtų būti tie šaltiniai, kurie buvo rašyti dar tebesant gyvai BRM sistemai, nes jų autoriai iš pirmų lūpų galėjo viską sužinoti. Tačiau gaila, kad tie šaltiniai buvo rašyti ne pačių baltų, o kitataučių, kurie ne visada gerai buvo su BRM susipažinę ir svarbiausia – išpažino kitas religijas (buvo dažniausiai krikščionys), dėl to į baltų religiją žiūrėjo kaip į priešišką, manė reikiant su ja kovoti ir iš tiesų kovojo. Todėl informacija negalėjo būti objektyvi: jie visai stengėsi suniekinti BRM, parodyti ją kaip barbarišką, „velnio išmonę“⁵.

1. Bendrieji paukščių paminėjimai *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose*

Šiame skyriuje pristatysime bendrus paukščio kaip biologinės rūšies paminėjimus *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose*.

Gana neįprastai paukščiai paminėti vieno iš ankstyvųjų – XIII amžiaus – Henriko Latvio (lot. *Henricus de Lettis*; 1187–1259 m.), vokiečių kronikininko, Rygos vyskupo Alberto tarnybos kunigo, Senojoje

Livonijos kronikoje (*Chronicon Livonicum Vetus*, 1225–1227), kur lietuvių kaimynai, estų genties atstovai, vadinamieji sakaliečiai, nukryžiuo ir iškepė daną Hebbą ir kitus danus, o jų šonus atidavė šunims ir dangaus paukščiams⁶. Akivaizdu, kad šiuo atveju, matyt, kronikininkas gerokai perde- da, perspaudžia, vargu ar galima tikėti šio aprašo pagrįstumu. Visgi etnologė A. Vyšniauskaitė teigia, kad istorikas Z. Ivinskis, kaip ir kiti tyrinėtojai, „Henriko Latvio kroniką laiko autentišku XIII a. šaltiniu“⁷.

Eiliuotoji Livonijos kronika (*Livländische Reimchronik*) šiuo atveju yra seniausias (XIII amžiaus) šaltinis, kuriame minimi lietuvių genčių garbinti paukščiai, tikriausiai būrimas iš paukščių. Ją parašė išeivis iš rytinės Vidurio Vokietijos teritorijos, kurį laiką gyvenęs Livonijoje. Kronikoje aprašomi įvykiai nuo vokiečių atsikraustymo į Pabaltijį (XII a. antra pusė) iki kovų su lietuviais XIII a. pabaigoje (maždaug 1143–1290 m. laikotarpis)⁸.

Kalbant apie *Eiliuotąją Livonijos kroniką*, taip pat apie Mato Pretorijaus (lot. *Matthäus Prätorius*; g. ~ 1635 m. manoma Klaipėdoje – 1704 m. Veiherove) raštus, verta paminėti, kad jis įvardijo ir įvairius būrimo būdus, tarp jų buvo būrimas iš paukščių skrydžio (dažniausiai, matyt, apie žygių baigtį, taip pat apie orą).

Eiliuotoje Livonijos kronikoje taip kalbama apie Mindaugo nužudymą:

6 Ten pat, p. 290.

7 Vyšniauskaitė, Angelė. *Lietuviai IX a.–XIX vidurio istorijos šaltiniuose*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994; Ivinskis, Z. *Rinktiniai raštai*. Roma, 1986, T. 2, p. 69–71.

8 Prieiga per internetą: http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LCoo/Eiliuotoji_Livonijos_kronika.LC0900D.pdf [žiūrėta 2020 12 15].

3 Vyšniauskaitė, Angelė. *Lietuviai IX a.–XIX vidurio istorijos šaltiniuose*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.

4 *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 22.

5 Ten pat, p. 22–23.

„Taip pradėjo jie kelionę
Ir visi smagiai klegėjo.
Toks jų geras buvo ūpas,
Kad turėjo žygis sektis,
Burtas jiems laimingai krito
Ir gerai giedojo paukštis
Jie tikėjosi sau laimės. [...]”⁹

Šiuo atveju, regis, giedantis paukštis turėjo būti sėkmės ir laimės garantas.

2. Šventieji paukščiai ir jų gerbimas bei garbinimas

Paukščiai, jų gerbimas bei garbinimas Baltų tautose, konkrečiai prūsų, pirmą kartą paminėtas 1326 m. **Petro Dusburgiečio** (vok. *Peter von Dusburg*, g. XIII a. – XIV a. 1-ojoje pusėje – m. po 1326 m.) – Vokiečių ordino kronikininkas, 1326 m. parašęs lotynišką Prūsijos žemės kroniką (*Chronicon terrae Prussiae*), kurioje daugiausia rašė apie kryžiuočių kovas su prūsais, pateikė detalią Prūsijos nukariavimo istoriją, taip pat apie kovų prieš Lietuvą pradžią. Paukščiai minimi „Prūsijos žemės kronikos“ trečioje dalyje, skyrelyje „Apie prūsų stabmeldystę, apeigas ir papročius“, kur teigiama, kad „Prūsai nepažino Dievo. [...] Kadangi jie nepažino Dievo, tai, suprantama, klaidingai garbino kaip dievus visokiausius tvarinius, būtent: saulę, mėnulį ir žvaigždes, griaustinį, sparnuočius ir keturkojus, netgi rupūžes. Jie turėjo šventųjų miškų, laukų ir vandenų [...]”¹⁰.

Tad kronininkas prūsus, gerbusius, garbinusius paukščius, šiuo atveju įvardija kaip klaidatikius (žvelgiama, žinoma, iš

užkariautojų religijos – krikščionių kronikininkų, krikščionybės – pozicijų). Visgi „vertindami P. Dusburgiečio pasakojimus istorikai pažymi jo tendencingumą, lietuvių ir prūsų niekinimą [...]. Drauge jis pateikia etnografijai jau minėtų vertingų lietuvių buities ir papročių faktų, kuriuos patvirtina ir vėlesni šaltiniai”¹¹.

Vygandas Magburdietis (vok. *Wigand von Marburg*; gyveno apie 1365–1409 m.), Vokiečių ordino heroldas (diplomatas) Prūsijoje, 1394 m. „Naujojoje Prūsijos kronikoje“ (*Chronica Nova Prutenica*) taip pat mini, kad, laidojant kunigaikštį Kęstutį, tikriausiai paslaptinai dingus jo palaikams, kartu buvo sudeginti ir paukščiai: „Stebuklingu būdu žemėje atsivėrė vidutinio ūgio vyro bedugnė ir prarijo pelenus. Tai mate daugelis, tačiau niekas iš šalia stovingų gyvenimo būdo nepataisė. Arkliai, rūbai, ginklai ir t. t. – viskas buvo sudeginta, medžiokliniai paukščiai ir šunys su juo sudeginti [...]”¹² „Tad šiuo atveju paukščiai atlieka ir įkapių vaidmenį.

1335 m. **Mikalojaus iš Jerošino** (vok. *Nikolaus von Jeroschin*) – XIV a. vokiečių metraštininkas, rašęs Vokiečių ordino užimtoje Prūsijoje, savo užrašytoje „Prūsijos žemės kronikoje“, dalyje apie „Prūsų stabus, tikėjimus ir papročius“, 4000–4005 eilutėse teigiama, kad prūsai „Kiekvienai kvailai rupūželei meldavosi lyg Dievui; griaustinis, saulė ir mėnulis, paukščiai, žvėrys ir rupūžės – tai jų dievai rinktiniai buvo. Taip pat ir laukus, vandenį ir miškus jie laikė šventais.”¹³

9 *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 313.

10 Ten pat, p. 344.

11 Vyšniauskaitė, Angelė. *Lietuviai IX a.–XIX vidurio istorijos šaltiniuose*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 11.

12 Ten pat.

13 Ten pat, p. 367.

Tad Mikalojaus iš Jerošimo pozicija apie paukščių garbintojus tokia pati, kaip Petro Dusburgiečio, jie, prūsai, – klaidatikiai.

Vokiečių vienuolis **Heinrichas Beringeris** (*Heinrich Beringer*), Kartūzų vienuolyno filialo Marienkrone prie Riugenvaldės vyresnysis, 1428 m. publikuotame „Heinricho Beringerio pamokyme“, tiksliau jo dalyje „Sutrupinti Rygos provincijos nutarimai“, teigė, kad „Laikini parapinių bažnyčių vadovai prelatai privalo (kitai jiems gresia amžinas prakeikimas) išrauti visus prietarus bei bjaurastis iš tų žmonių, kurie, atmesdami tikėjimą Kūrėju ir šventųjų teiginiais, meldžia Dievo kūrinius, būtent Perkūną, kurį jie vadina dievu, žalčius, šliužus, paukščius, medžius ir t. t., savo neamžinų daiktų gausėjimo bei sveikatos“¹⁴.

Jonas Dlugošas (lenk. *Jan Długosz*; 1415 m. gruodžio 1 d. Bžežnica, Radomo paviatas – 1480 m. gegužės 19 d. Krokova) – lenkų kronikininkas, istorikas ir diplomatas. Svarbiausias veikalas – 12 knygų Lenkijos kronika nuo legendinių laikų iki 1480 m. „Garbingos Lenkijos karalystės metraščiai arba kronikos“ (*Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae 1455–1480 m.*, pradėta leisti 1615 m., visas leidimas 1701–1703 m. ir 1873–1878 m., vertimas lenkų kalba *Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego 1867–1869 m.*). Kronikininkas „Lenkijos istorijoje“ (XV a. II pusė), aptardamas Žemaičių krikšto laikus, rašo, kad 1413 m. karalius Vladislovas gesina amžinąją ugnį, žemaičių garbinamą kaip dievybę, iškerta šventąsias girias ir naikina plačiai žinomas pagoniškas apeigas¹⁵.

J. Dlugošas teigia, kad „Žemaičiai buvo tokie tamsuoliai, kad šventais laikė ne tik anksčiau minėtus miškus, bet ir paukščius bei žvėris, gyvenančius juose, ir kas tik į juos įžengdavo, jų papročiu turėjo būti laikomas šventu. Todėl nė vienas žemaitis nedrįso tuose miškuose kirsti malkų, medžioti žvėrių ir paukščių, nes tam, kas niokoja šventą girią, žudo paukščius bei žvėris, būdavo išsukiojamos rankos ir kojos taip, kaip demonai sugeba. Taigi ilgai žvėrys ir paukščiai buvo įpratę gyventi anksčiau minėtose giriose tartum namie ir žmonių buvimo nei vengė, nei bijojo“¹⁶.

Vėlgi J. Dlugošo akimis, žemaičiai, garbinantys miškus, taip pat paukščius, piešiami kaip klaidatikiai, tamsuoliai. O gamtos gerbimas, šventumo pajauta šiuo atveju traktuota kaip klaidatikystė. Deja, kalbant apie šių dienų Lietuvos kontekstą, kai masiškai kertami miškai, niokojama gamta, šaudomi paukščiai, galima pasakyti, kad nuo tų laikų, krikščionybės įvedimo, ši gamtos niokojimo, „negerbimo“ tradicija išliko ir sparčiai išplito.

J. Dlugošas taip pat mini, kad ir Prūsijos žmonės, panašiai kaip ir žemaičiai, buvo „laukiniai, žiaurūs stabmeldžiai, garbinantys demonus ir skendintys tokiame aklame ir tamsiame paklydime, jog saulę, mėnulį, žvaigždes, gyvulius, paukščius, ugnį bei kilus padarus laikė dievais, o kai kuriuos miškus, ežerus bei vandenį manė esant šventais ir neleido juose nei žvejoti, nei medžioti, nei medžių kirsti.“¹⁷

Lenkų istorikas, geografas, gydytojas, Krokuvos universiteto profesorius Motiejus Mechovietis (*Maciej Miechowita, Maciej z*

¹⁴ Ten pat, p. 494.

¹⁵ Ten pat, 580.

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Ten pat, p. 565.

Miechowa), tikr. Karpiga, 1457–1523 09 08)) „Traktate apie dvi Sarmatijas: Azijos ir Europos“ (*Tractatus de duabus Sarmatiis: Asiana et Europiana*) 1517 m. liudija, kad žemaičių gentis garbino paukščius ir miškus: „Žemaičių protas buvo taip aptemęs, kad šventais laikė ir tuos miškus, ir juose gyvenančius paukščius bei žvėris, ir bet kurią būtybę, kuri į juos yra įžengusi. Išdrįsusiam blogai elgtis su miškais, paukščiais ar žvėrimis demonai išsukinėdavo rankas ir kojas. Todėl labai stebėjosi tie barbarai, kai jų miškus kertantys lenkų kareiviai nepatyrė jokios skriaudos, o jie patys dažnai ją patirdavę“¹⁸.

Žvelgiant iš šių dienų antropologijos, ekologijos perspektyvų, gamtos gerbimas, sakralizavimas kaip tik būtų traktuojamas kaip teigiama perspektyva. Visgi M. Mechovietis, kaip ir ankstesni krikščionių kronikininkai, buvo šališki ir priešiški nusiteikę prieš lietuvių, žemaičių gentis, garbinusias gamtos jėgas.

Kaip teigiama lenkų humanisto istoriko **Martyno Kromerio** (apie 1512–1589) kronikoje „Apie lenkų kilmę ir istoriją“ („De origine et rebus gestis polonorum“, 1555 m.), prūsai „mirusiųjų kūnus degindavo kartu su gražiausiais ir brangiausiais rūbais, žirgais ir ginklais. Už nužudytojo vėlę atkeršydavo nužudydami žmogų. Kaip dievus garbino saulę, mėnulį, žvėris, gyvates, paukščius, vandenį, ugnį ir dar nežinau ką. Apeigų vyriausiąją vadino kriviu (*Criue*).“¹⁹ Šiuo atveju paukščiai iškylo kaip lygiavertės dievybės šalia dangaus kūnų ir jėgų, taip pat žvėrių, gyvačių garbinimo.

Martynas Kromeris „Apie lenkų kilmę ir istoriją“ („De origine et rebus gestis polo-

rum“, 1555 m.) III knygoje, skyriuje „Apie senųjų lenkų ir slavų religiją ir apie jų priimtą krikščionybę“, panašiai kaip ir ankstesni kronikininkai, su panašiu paniekinamuoju tonu, teigia, kad senovės prūsai garbinę gamtos jėgas, tarp jų ir paukščius: „Mirusiųjų kūnus sudegindavo kartu su gražiausiais ir brangiausiais rūbais, žirgais ir ginklais. Už nužudytojo vėlę atkeršydavo nužudydami žmogų. Kaip dievus garbino saulę, mėnulį, žvėris, gyvates, paukščius, vandenį, ugnį ir nežinau ką. Apeigų vyriausiąją vadino kriviu (*Criue*)“²⁰.

Įdomus liudijimas, kad šventais laikyti žalčiai ir gyvatės būdavo maitinami pienu ir viščiukais: „Tikėjo, kad žalčiai ir gyvatės yra kažkokios dievybės, laikė jas tarsi kokias namų dvasias visuose namuose ir šeimose, maitino pienu ir viščiuku“²¹.

3. Paukščių pagal rūšis paminėjimas *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose*

Petras Dusburgietis taip pat mini, kad prūsai, mirus kilmingam žmogui, kartu laidodavo – degindavo – ne tik žirgus, bet ir paukščius – sakalus: „Dėl to dažnai atsitikdavo, kad su mirusiu kilminguoju jie degindavo jo ginklus, žirgus, vergus ir tarnaites, drabužius, medžioklinius šunis ir sakalus ir visa kita, kas reikalinga karo tarnybai“²².

Jonas Dlugošas „Lenkijos istorijoje“ mini, kad „Gyvatės ir žalčiai dažnai gyveno tikrai tų žmonių namuose, kuriuose juos lakino pienu ir kaip permaldavimo aukas aukėjo jiems gaidžius“²³. Tad šiuo atveju

18 *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 2. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2001, p. 354.

19 Ten pat, p. 421.

20 Ten pat.

21 Ten pat.

22 *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 344.

23 Ten pat, p. 578

gaidys yra kaip ir permaldavimo aukos simbolis.

Lenkų istorikas ir poetas, kronikininkas **Motiejus Strijkovskis** (*Maciej Strykowski*, 1547– tarp 1586 ir 1593) savo „Lenkijos, Lietuvos, Žemaičių ir visos Rusios kronikos“ („Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i wszystkiej Rusi“, 1582 m.) IV knygoje 4 skyriuje „Apie Rusios, Lenkijos, Žemaičių, Lietuvos, Livonijos ir Prūsijos gyventojų stabmeldžių senąsias apeigas, arba veikiau nesąmones, ir jų netikrų dievų įvairumą“ aptaria lietuvių dievybes, jas gretindamas ir lygindamas su romėnų dievų panteonu²⁴: „Venerą, meilės deivę, vadino Zizilija (*Zizilią*), jos prašydavo vaisingumo ir visokių kūno malonumų. Dianą, medžioklės deivę, savo kalba vadina Zievonija (*Ziewonią*), arba Dievone (*Dziewanną*). Garbino Kastorą ir Poluksą, romėnų dievačius, kuriuos vadino Lelu (*Lelusem*) ir Polelu (*Polelusem*), ir ligi pat šiol lenkus bei mozūrus, kai puotaudami gerai įkaušta, girdime šūkaujant „Lelium po Lelium“. Garbino ir Lelo bei Polelo motiną Ledą (*Ledę*), kurią, pasak graikų padavimo, Dzeusas, negalėdamas kitaip prie jos prieiti, pasivertęs gulbinu apvaisino, o ji padėjo kiaušinį, iš kurio gimė ar išsirito Elena (dėl kurios žuvo Troja) ir dvyniai Kastoras su Poluksu. [...] Mat tuoj po Atvelykio ir ligi pat Šv. Jono Krikštytojo moterys ir merginos renkasi būriais pašokti ir ten, susiėmusios už rankų, „lado, lado“ kartoja ir „lado mano!“ kartoja, gieda prisimindamos Ledą (*Ledy*), arba Ladoną (*Ladony*), Kastoro ir Polukso motiną, nors prasti žmonės nežino, iš kur tas paprotys radosi“²⁵.

24 *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 3. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2001, p. 542.

25 Ten pat.

Kiek abejotinos M. Strijkovskio hipotezės apie romėnų ir baltų dievų panašumus.

Motiejus Strijkovskis, kalbėdamas apie mirusių tėvų, motinų ir giminių gerbimą, teigia, kad, pavyzdžiui, Turkijoje žmonės, norėdami pagerbti mirusiuosius, „paukščiams grūdus barsto“²⁶.

Svarbu, kad M. Strijkovskis 1582 m. mini dievą Šventpaukštinį (Svietpuncinį): „*Swieczpuncsynis* – dievas, kurio žinioje buvo vištos, žąsys, antys ir visi kiti paukščiai, tiek naminiai, tiek laukiniai; tam aukų neaukodavo, sakydavo, kad tai esąs lakiojimo dievas“²⁷.

Mykolas Lietuvis (*Michalo Lituanus*, apie 1490–apie 1560), Lietuvos publicistas, visuomenės veikėjas Renesanso kultūros atstovas Lietuvoje traktate „Apie totorių, lietuvių ir maskvėnų papročius“ kalba apie spėjimus pagal **paukščių** skraidymą: „Kad taip yra, aišku iš mūsų pusiau lotyniškos kalbos ir iš senų romėniškų papročių, kurie ne taip seniai nustojo gyvavę, kaip antai: iš žmonių lavonų deginimo, iš burtų, iš spėjimų pagal paukščių skraidymą ir kitų prietarų, kurie iki šio dar užsilikę kai kuriose vietose [...] Čia yra garbinami ir šventieji namų dievai, mirusiųjų vėlės, miestų, kelių, namų globėjai [...]“²⁸.

Labai įdomių liudijimų apie baltų genčių, ypač prūsų, garbintas atskiras paukščių rūšis pateikia XVI amžiaus vokiečių istorikas, senovės Prūsijos mokslinės istoriografijos pradininkas **Lukas Davidas** (*Lucas David*, apie 1503–1583), gyvenęs Vokiečių ordino valstybėje, nuo 1525 metų – Prūsijos

26 Ten pat, p. 551.

27 *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 3. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2003, p. 547.

28 Ten pat, p. 404.

kunigaikštystėje. 1583 m. parašytame veikalė „Prūsijos kronika“ (*Preussische Chronik*), aptardamas XVI a. prūsų garbintų dievų panteoną, jis mini ir su naminiais (**vištomis, žąsimis**), ir su laukiniais paukščiais (**pelėdomis, gandrais**) susijusius tikėjimus, papročius, prietarus.

L. Davidas teigia, kad prūsai **vištų** karkimą siejo su dvasiomis, tikriau su jų regėjimu: „Jei-gu karkia višta, tai jie kalba, kad jos regi dvasią, kuri čia esanti ir norinti būti prie žmonių“²⁹.

Įdomus ir liudijimas, kad moteris, norėjusi netekėti už pamulto vyro, vaidilučių buvo maudoma statinėje su baltomis **žąsimis**: „surado tokią vieną vaidilutę (*Waidelottinne*), kuri tą moterį išmaudė statinėje ar kubile kartu su baltomis žąsimis, darydama savo judesius, kalbėdama maldas ir priimdama ženklus, kuriuos ji šiai netekėjusiai moteriškei perdavė kaip atsakymą, kad ji turėianti atsižadėti savo jausmų ir norų, kadangi [anas vyras] jos nevesias, o ji gausianti į vyrus vieną kilmingąjį“³⁰.

Pasak L. Davido, **pelėda**, arba **apuokas**, buvo siejamas su mirtimi: „Jei taip pat tvirtai tiki, kad jei didelė pelėda, vadinama apuoku, tris naktis ūbauja, tupėdama ant kokio namo, tai ten kas nors mirs“³¹.

Istoriografas L. Davidas gandrų įvardija kaip šventuosius paukščius, kurių paliesti nevalia: „Jie taip pat neliečia **gandry**, bet ne tik todėl, kad jie yra nekenksmingi **paukščiai**, ir, be to, naikina visokius parazitus, kaip varles, gyvates, rupūžes ir panašiai, kuriomis jie minta, bet ir todėl, kad kai jie išskrenda į kitus kraštus, ten jie esą žmonės. Todėl jie vengia juos užmušti, nes nenorėtų

užmušti ir nužudyti žmogaus paukščio pavidalu“³².

Šis liudijimas unikalus ir prieš tai neminėtas bei neaptartas, įdomu visgi, kad manyta, jog gandrai virstą žmonėmis.

Svarbu pabrėžti, kad Luko Davido liudijimuose nėra neigiamo ir menkinančio požiūrio į senąją prūsų tikėjimą.

Baltų religijos ir mitologijos II tome yra užfiksuota ypač daug tikėjimų, susijusių su naminiais paukščiais: vištomis ir gaidžiais.

Pavyzdžiui, italas **Aleksandras Guagnini** (*Alexander Guagnini*, 1536–1614) veikalė „Europinės Sarmatijos aprašymas“ (*Sarmatiae Europaeae descriptio*) pasitelkia kompiliaciją: „Ir lotyniškame, ir lenkiškame Aleksandro Guagninio veikalė rašoma apie lietuvių, prūsų ir kitų baltų religiją bei mitologiją, tačiau beveik visa ta medžiaga sukompiliuota iš kitų rašytinių šaltinių“³³. Pasirodo, kad „Daugelis lietuvių religijos bei mitologijos aprašymų sutampa su Dlugošo, žemaičių – su Dlugošo, Herbersteino, Strijkovskio, prūsų – su Petro Dusburgiečio, Simono Grunau, Erazmo Stellos, Sūduvių knygelės duomenimis, tačiau dažniausiai jie imti ne iš šių pirminių tekstų“³⁴.

A. Guagninio teigimu, „Taigi turėjo dar kitus tris dievus, vieną iš jų savo kalba vadino Viršaičiu (*Wurschajto*), kurį didžiai gerbė kaip kilnojamojo turto dievą. Arklius, jaučius, karves, avis, ožkas, kiaules ir kitus galvijus jo globai patikėdavo. O kitą vadino Svaibratu (*Schneibrato*), jį šlovino už **žąsų, vištų, ančių, fazanų, karvelių** ir kitų naminių **paukščių** globą“³⁵.

29 Ten pat, p. 301.

30 Ten pat, p. 298–299.

31 Ten pat, p. 301.

32 Ten pat.

33 Ten pat, p. 467.

34 Ten pat.

35 Ten pat, p. 491–492.

Guagninis teigia, kad „Žemaitijos kaimiečiai kiekvienais metais spalio mėnesio pabaigoje, sudoroję derlių, švenčia pagonišku papročiu tokią šventę. Į tam tikrą vietą, skirtą puotavimui ir aukojimams, susirenka visi su žmonomis, vaikais ir tarnais. Stalą apkreikia šieniu, ant jo padeda duonos, o iš abiejų duonos pusių stato du indus alaus. Paskui atveda jautuką, paršą ir kiaulę, **gaidį** ir **vištą** ir kitokių naminių gyvulių – po patiną ir patelę. Juos pagonišku papročiu užmuša ir šitaip aukoja“³⁶.

A. Guagninis kalba ir apie dievo Žemininko (*Ziemińnikowi*) garbinimą ir aukas jam, tarp jų – ir paukščių aukas: „Šeiminkai, suėję su žmonomis, su vaikais ir tarnais, apkreikia stalą šieniu arba staltiese užtiesia, priraiko duonos ir pastato keturis kaušus alaus, paskui atsiveda veršį ir telyčią, aviną ir avelę, ožį ir ožką, kiekvieno gyvulio po patiną ir patelę, taip pat ir **paukščių**“³⁷ porelę“³⁸.

Istorikas, bibliografas, religijotyrininkas, protestantų polemistas, pedagogas **Jonas Lasickis** (*Jan Łasicki*, apie 1534–po 1599) veikale „Apie žemaičių, kitų sarmatų bei netikrų krikščionių dievus“ 1582 m. pateikia autentiškus duomenis apie **gaidžių** aukojimą: „Kirnis globoja prie paežerėje stovinčios tvirtovės augančias vyšnias. Norėdami jį permaldauti, jie papjautus gaidžius sumeta tarp **vyšnių** ir prismaigsto ten degančių vaškinių žvakių“³⁹.

Šiuo atveju Kirnis pasirodo kaip vyšnių, vyšnių medžių dievas. Tad kodėl jam

buvo aukojami **gaidžiai**? M. Gimbutienė manė, jog kirniu vadintas medis. Ji bandė aiškinti ir mitologines Kirnio sąsajas. Jis esą buvo „šventas medis, galėjęs turėti ryšio su Deive ir jos aitvaru“, laikyti jį dievu – nesusipratimas“⁴⁰. Pasirodo, kad „Su aitvaru Kirnį esą susieja gaidžio auka, o deginamos žvakės – su kalėdinėse dainose minima „grūšele, kurioje dega žvakė“⁴¹.

D. Senvaitytės pastebėjimu, „**Gaidys** gali būti apskritai ugnies dievybei skirta auka“³⁷. **Gaidys**, kaip teigia M. Pretorius, buvo aukojamas ir kreipiantis į Gabjaują kūrės pabaigtuvėse“³⁸. **Gaidžio** aukojimas kūrės pabaigtuvėse paliudytas ir kitų šaltinių“³⁹. **Gaidys** aukotas ir Dimstipačiui“⁴⁰ bei Žemininkui (A. J. Greimo nuomone,“⁴¹ Žemininkas – tai kitas Dimstipačio vardas).“⁴² Lietuviai aukėjo gaidį ir pradėdami mūryti krosnį“⁴³.

J. Dlugošas XIV a. pr. nurodo, kad namuose laikomoms gyvatėms ir žalčiams lietuviai kaip permaldavimo aukas aukėjo **gaidžius**.“⁴⁴ Analogiškas paprotys minimas ir kituose šaltiniuose. Aleksandras Guagninis „Europinės Sarmatijos aprašyme“ (1578 m.) teigia, kad žmonės laikė namuose žalčius, juos garbino kaip namų penatus ir larus, jiems aukėjo pieną, gaidžius ir viščiukus.“⁴⁵ Jėzuitų metinėse ataskaitose taip pat užsimenama apie panašias aukas namuose laikomiems žalčiams.“⁴⁶ Lietuvių užkalbėjimuose nuo gyvatės įkandimo ugnis yra izomorfiška **gaidžio** kraujui (LTR 3961).

D. Senvaitytės pastebėjimu, „**gaidys**, **višta** apskritai buvo vienos iš populiariausių

36 Ten pat., p. 474.

37 Tikriausiai turi omenyje naminiai paukščiai, – O. G. past.

38 *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 2. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2001, p. 492–493.

39 Ten pat, p. 594.

40 Dalia Senvaitytė. Mitologinės Kirnio interpretacijos. *Liaudies kultūra*, 2002 / 6 (87), p. 6.

41 Ten pat, p. 9.

aukų. Pavyzdžiui, M. Strykowski XVI a. nurodė, kad gaidžiai buvo aukojami ir Prakorimui (*Prokorimus*), Chaurirari'ui, Sutvarui (*Sotwaros*), Šeimos dievui (*Seimi Dewos*), Didžiajam Ladui (*Dzidzis Lado*) ir dievui Gulbiui (*Gulbi Dzewos*). Gali tad būti, kad **gaidžio** auka nebuvo specifinė, skirta kuriam nors konkrečiam dievui, taigi šito argumento tektų atsisakyti⁴².

M. Strykowski užsimena, kad įvairių spalvų vištos – baltos, juodos, raibos ir kitokios – būdavo aukojamos lietaus dievui Lietuvoniui (*Lituwanis*) prašant lietaus (Balsys 2017, 25). Dėl margų gyvūnų – šiuo atveju vištų – Lidija Nevskaja užsimena, kad „mitologiniu atžvilgiu funkcionališkesni ir ambivalentiškesni yra g a i d y s ir v i š t a. [...] Margumas yra neatskiriama gaidžio ir vištos savybė baltų ir slavų kalbinėje sampratoje“ (Nevskaja 1999, 344).

Svarbu šiame kontekste paminėti ir prof. Rimanto Balsio straipsnį „Gaidžio (vištos) aukojimo refleksijos gimtųjų, krikštynų, vestuvių ir įkurtuvių papročiuose“⁴³. R. Balsys daugiausia remiasi Mato Pretorijaus liudijimais.

Gaidys, R. Balsio pastebėjimu, buvo siejamas ir su turtais, su lobių saugojimu⁴⁴.

R. Balsys, aptardamas aukojimus prie vandens ir per vandenį, cituodamas Vilniaus jėzuitų kolegijos ataskaitą, taip pat J. Lasickį, M. Strijkovskį, teigia, kad upės dievui vištos būdavo aukojamos ant upės

kranto siekiant permaldauti upės dievą (Vilniaus jėzuitų kolegijos ataskaita).

Šiuo atveju Kirnis pasirodo kaip vyšnių, vyšnių medžių dievas. Tad kodėl jam buvo aukojami gaidžiai? Pasak D. Senvaitytės, M. Gimbutienė manė, jog kirniu vadintas medis. Ji bandė aiškinti ir mitologines Kirnio sąsajas. Jis esą buvo „šventas medis, galėjęs turėti ryšio su Deive ir jos aitvaru“, laikyti jį dievu – nesusipratimas“ (Senvaitytė 2002, 6). Pasirodo, kad „Su aitvaru Kirnį esą susieja gaidžio auka, o deginamos žvakės – su kalėdinėse dainose minima „grūšle, kurioje dega žvakė“.

Etnologės Dalios Senvaitytės pastebėjimu, „Gaidys gali būti apskritai ugnies dievybei skirta auka. Gaidys, kaip teigia M. Pretorijus, buvo aukojamas ir kreipiantis į Gabjaują kulės pabaigtuvėse. Gaidžio aukojimas kulkės pabaigtuvėse paliudytas ir kitų šaltinių. Gaidys aukotas ir Dimstipačiui bei Žemininkui (A. J. Greimo nuomone, Žemininkas – tai kitas Dimstipačio vardas). Lietuviai aukojo gaidį ir pradėdami mūryti krosnį.

III *Baltų religijos ir mitologijos* tome daugelyje vietų kalbama apie vištos / gaidžio auką gimtųjų, krikštynų, vestuvių papročiuose. R. Balsio pastebėjimu, „Tikėtina, kad su Žemynos ar Laimos pagerbimu, nors jos šiame epizode ir neminimos, susijęs M. Pretorijaus aprašytas ritualinis vištos valgymas krikštynų metu“⁴⁵.

Matas Pretorijus (*Matthäus Prätorius, Matthaëus Praetorius*, 1635–1704) – vienas žymiausių Lietuvos vakarinių žemių (Žemaitijos, Nemuno žemupio, Klaipėdos apskrities) ir Prūsijos istorikų, istoriografų,

42 Ten pat, p. 9.

43 Rimantas Balsys. Gaidžio (vištos) aukojimo refleksijos gimtųjų, krikštynų, vestuvių ir įkurtuvių papročiuose. Žiemgala. 2021 / 1, p. 10–15.

44 Rimantas Balsys. Gaidys – lobių saugotojas. Vaizdinio kilmė. Pranešimo, skaityto 2021 m. spalio 21 d. per LKTI konferenciją, skirtą Gintaro Beresnevičiaus 60-osioms gimimo metinėms.

45 Rimantas Balsys. Gaidžio (vištos) aukojimo refleksijos gimtųjų, krikštynų, vestuvių ir įkurtuvių papročiuose. Žiemgala. 2021 / 1, p. 10.

etnografų, mitologų, taip pat ir lietuvių raštijos darbuotojas.

M. Pretorijaus teigimu, „...kai kūmai su kūdikiu būna išvykę į krikštą, pribuvėja užmuša samčiu tėvo nurodytą juodą, baltą arba margą vištą (tik ne raudoną), jau dėjusią kiaušinius, viena pati (negali būti nieko svetimo) ir sutaiso virti, tik labai paiso, kad viralo nenubėgtų nei verdant, nei pilstant. Kai kūmai grįžta, patiekalas ir kiti valgiai jau būna paruošti. Tos vištienos valgo tik moterys, stovėjusios prie krikšto kaip kūmos. Valgyti jos suklaupia prie kėdės, ant kurios stovi puodas su vištiena, pribuvėja su pašventintu, jokiems kitiems reikalams nenaudotu kaušeliu, žemyneliaudama ir palabindama, užgeria gimdyvę, o ši savo kaimynės. Kaušelis turi apeiti ratu tris kartus tarp tų, kurios valgys vištieną. Kai šis apeina, toliau tebeklūpodamos jos valgo vištieną. Pavalgiusios negeria“.

Svarbus M. Pretorijaus veikalas „Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla“ (XVII a. II pusė). Šiame veikale M. Pretorijus postuluoja ir gaidžio bei vištos šventumą, jų svarbą įkurtuvėse: „Šitaip dar dabar nadruviai laiko šventais gaidį ir vištą ir juos pirmus įleidžia į namą per įkurtuves (Inkurtuwen) arba savo namų pašventinimą. Juos jie, aišku, gerai penės. Jų ne tik neleidžia skriausti, bet ir nepjauna bei nevalgo. Bet dėl to jie dar nelaikomi dievais. Tarp šventų dalykų irgi būta skirtumo, nes vienas buvo garbinamas labiau negu kitas; kai kurie būdavo garbinami atskirų žmonių, o kiti – visų (tokie buvo tik žalčiai ir pelėdos, iš dalies briedis), tą patvirtina ir Motiejus Mechovietis“⁴⁶.

Netgi atskiras – 11-as – M. Pretorijaus *Prūsijos regyklos* skyrius skirtas analizuoti „pelėdų, briedžių ir kitų šventenybių garbinimą“⁴⁷. M. Pretorijus teigia, kad prūsai „Be žalčių, šventais jie laikė taip pat didžiąsias pelėdas ir briedžius, lotyniškai vadinamus *alce*, ką paliudija Erazmas Stella. Be to, reikia pastebėti, kad kiekvienas prūsas laisva valia galėjo savo dievams pasišventinti vieną ar kitą gyvį, bet ypač šventi jiems buvo žalčiai, briedžiai ir didžiosios pelėdos (kurias prūsiškai vadindavo *Ywas*, o lotyniškai – *bubones*), tai, atrodo, reikia paminėti, nes apie tokius šventinimus kronikose nėra vieningos nuomonės. [...] Reikia priminti, kad visai teisingas Strijkovskis leidinyje *Pelėdos*, nes pelėdas, jų vadinamas *Iwas*, jie didžiai vertino kaip ir dabartiniai lietuviai, žemaičiai ir dauguma nadruvių“⁴⁸. Matas Pretorijus pastebi, kad „žalčiai, pelėdos jiems patys savaime nebuvo šventi, juos reikėdavo pašventinti“⁴⁹.

Matas Pretorijus kalba apie lekutonis (*Lekkutones*), tam tikrą žmonių – savotiškų žynių – grupę, kuri (kurie) pranašaudavo ateitį pagal paukščių skrydį, klyksmą: „Lekutonys (*Lekkutones*) yra tie, kurie stebėdavo paukščių klyksmą ir skrydį ir iš to galėdavo pranašauti būsimus ir neaiškius dalykus; tokių, galinčių išpranašauti iš paukščių būrio, skrydžio ir klyksmo ne tik orų pasikeitimus, bet ir tai, ar bus laiminga, ar nelaiminga kelionė, teismo reikalai ir kiti dalykai, dar daug yra prie žemaičių sienos. Šiaip jie dar vadinami paukštučiais (*Pauksztuciei*). Jie buvę kaip romėnų augūrai – būrėjai iš paukščių skrydžio ir haruspikai – pranašautojai iš vidurių, ku-

46 Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, t. 3. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2003, p. 266.

47 Ten pat, p. 265.

48 Ten pat.

49 Ten pat.

rie, pasak Simono Grunau, kreipė dėmesį į paukščius. Pavyzdžiui, jei rėkdavusi šarka, jie galėdavę išpranašauti, kas atsitiks: ar ir iš kur ateisų svečių. Kai kudakuodavusi višta, jie sakydavę, kad tarp kaimynų kilsią vaidai. Tačiau reikia pastebėti, kad paukštučiai (*Paukštuciai*) ne visai tas pats kas lekutonys (*Lekkutones*); pastarieji stebėdavo tik skrydį ir iš to pranašaudavo, o anie stebėdavo ne tik skrydį, bet ir paukščių klyksmą, peštynes bei visa kita, kas tada su jais atsitikdavo. Jie paukščius skirstė: ereliai, varnos, grifai – vaidų paukščiai, lingės nešdavo nuostolius, gaisrus, tą patį reiškė kregždės, pelėdos ir bitės. Priešingai – gandrai, garniai, geniai, lakštingalos, karveliai jiems buvo laimės pranašai⁵⁰.

Reikėtų atkreipti dėmesį ir į tą faktą, kad daugelis vėlesnių autorių, kronikininkų perpasakoja ankstesniųjų šaltinių medžiagą.

IV *Baltų religijos ir mitologijos šaltinių* tome pristatomi XVIII amžiaus istorikų, kalbininkų liudijimai, žodynų duomenys.

Apie paukščių garbinimą ir svarbą bendrai nėra nė vieno liudijimo, o atskirai apie paukščius pagal jų rūšinę tapatybę – nemažai liudijimų, bet daugiausia liudijimų yra apie paukščių simboliką kaimynų latvių mitologijoje. Pvz., vokiečių kilmės latvių kalbininkas **Jakobas Langė** (*Jakobs Lange*, 1711–1777), gerai susipažinęs su kaimynų latvių mitologija, „Išsamaus vokiečių-latvių ir latvių-vokiečių žodyne“ (1777) ir „Išsamaus latvių-vokiečių žodyno“ II dalyje aptarė nemažai paukščių – gandro, pelėdos, zylės, urvinės kregždės, perkūno oželio – biologines, etimologines, semantines ir simbolines

konotacijas. Pasak Jakovo Langės, gandras yra šventas paukštis⁵¹.

Gana šmaikščiai traktuotinas paukštis, pavadintas perkūno oželiu, kuris įvardijamas kaip „apsimestinė, netikra ožka“⁵².

Pasak J. Langės, zylė „latviams yra laimės paukštis, taip kaip **Uphis** „apuokas“ nelaimės“⁵³.

Įdomu, kad J. Langė mini **Paukštėtį**, pagonių latvių paukščių dievą: „Užtat jie dar ir šiandien savo vištas šaukia put put! Iš čia“⁵⁴.

Vokiečių kilmės latvių rašytojas ir kalbininkas, folkloristas **Gothardas Fridrichas Stenderis** (*Gothards Fridrihs Stenders*, 1714–1796) „*Latvių kalbos žodyne*“ (1789 m.) taip pat mini, kad gandrai – šventi paukščiai⁵⁵. Taip pat savitai įvardija laukines antis, krykles – „raudotojomis“⁵⁶. Mini ir perkūno oželį, kuris skrisdamas mekena kaip ožka⁵⁷.

G. F. Stenderis mini ir gegutės kąsnelį – tai reikštų ką nors suvalgyti – „kad gegutė neužkukuotų nevalgiusio“⁵⁸. Tad „gegutės kąsnelis“ – koks nors užkandis [kad gegutė neužkukuotų nevalgiusio].

Įdomu, kad gegutės vardas naudojamas ir kitiems paukščiams (ir net augalams) apibūdinti: „bado gegutė“ – kukutis, tututis; „gegutės tarnas“ – devynbalsė; „gegutės linai“ – gegužliniai, „gegutės autai“ – gegužraibės⁵⁹.

50 *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 4. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2003, p. 271–272.

51 *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 3. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2005, p. 189.

52 Ten pat, p. 174.

53 Ten pat, p. 175, 188.

54 Ten pat, p. 187.

55 Ten pat, p. 228, 238.

56 Ten pat, p. 229.

57 Ten pat, p. 227.

58 Ten pat, p. 220.

59 Ten pat, p. 214.

Žodyne fiksuojami pastebėjimai, susiję su gaidžiais: „jeigu gaidžiai sykiu gieda, tai greitai išauš“. Pristatomas ir ankstyvos aušros pavadinimas – „gaidgystė“⁶⁰, – laikas, kai gieda gaidžiai.

G. F. Stenderis „Latvių kalbos gramatikoje“ (1783 m.) „**Latvių mitologijos**“ skiltyje įdomiai mini, kad Ragana – tai „skraidanti žiezula, kuri pasiverčia kate arba šarka ir ant ožio joja oru“⁶¹. Tad šiuo atveju šarka iškyla kaip Raganos pagalbininkė.

Išvados

Peržvelgus keturis *Baltų religijos ir mitologijos šaltinių* tomus, tampa akivaizdu, kad dažniausiai minimi naminiai paukščiai, konkrečiai gaidžiai, vištos ir jų įvairiapusės funkcijos: naudojimas aukojimui, būrimai, pasitelkimas per pagrindinius žmogaus gyvenimo virsmus: krikštynas, vestuvės, laidotuves.

60 Ten pat, p. 215.

61 Ten pat, p. 206.

Literatūra

Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, 4 tomai. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996–2005: I tomas. Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos; II tomas. XVI amžius; III tomas. XVII amžius; IV tomas. XVIII amžius.

Balsys, Rimantas. Gaidžio (vištos) aukojimo refleksijos gimtųjų, krikštynų, vestuvių ir įkurtuvių papročiuose. Žiemgala. 2021 / 1, p. 10–15.

Balsys, Rimantas. Gaidys – lobių saugotojas. Vaizdinio kilmė. Pranešimo, skaityto 2021 m. spalio 21 d. per LKTI konferenciją,

Išskiriami šios paukščių funkcijos:

- 1) paukščiai – nužudytų krikščionių kūnų „absorbuotojai“;
- 2) medžioklinių paukščių reikšmė;
- 3) orų spėjimai ir būrimas iš paukščių, pavyzdžiui, pagal paukščio skraidymą;
- 4) šventieji paukščiai ir paukščių garbinimas;
- 5) įkapės su paukščiais;
- 6) paukščių aukojimas, pasitelkimas įkapėms.

Laukiniai paukščiai, pasirodo, buvo ne tokie svarbūs, nors, pavyzdžiui, šarka turėjo ryšių su ragana, buvo jos pagalbininkė.

Nepaisant kelių paminėjimų, vargiai mūsų protėviai kaip dievus garbino paukščius (nors Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai fiksuoja menamus paukščių dievus, pavyzdžiui, Paukštėtį, Šventpaukštinį etc.). Paukščiai greičiausiai gerbiami kaip mediumai tarp žmonių ir dievų, taip pat tarp gyvųjų ir mirusiųjų pasaulių.

skirtą Gintaro Beresnevičiaus 60-osioms gimimo metinėms.

Balsys, Rimantas. Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2006.

Senvaitytė, Dalia. Mitologinės Kirnio interpretacijos. Liaudies kultūra, 2002 / 6 (87), p. 6.

Vyšniauskaitė, Angelė. Lietuviai IX a.–XIX vidurio istorijos šaltiniuose. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.